

Jens Schou Christensen Møller

17. Nov. 1865 — 27. Febr. 1950

Vor gamle Formand er død.

Da vi Søndag den 26. Febr. havde Aarsmøde i Jyderup, vedtog Styrelsen at forme Aarbogen 1950 som en Hilsen og Lykønskning til Dr. Møller i Anledning af, at han til November vilde fylde 85 Aar. Vi vidste nok, at han laa meget syg, men vi haabede, at hans sejge, stærke Natur ogsaa denne Gang vilde overvinde Sygdommen.

Næste Morgen døde han.

Lørdag den 4. Marts skete Bisættelsen fra Bispebjerg Krematorium, hvor Sønnen, Professor, Dr. med. Knud Ove Møller holdt en meget smuk Mindetale over sin Fader.

J. S. Møller var af gammel, jydsk Bondeæt, født i Ringgive Sogn. Faderen, Gaardejer Christen Hansen Møller, der først døde 1930, 92 Aar gammel, skal have været en betydelig Personlighed, levende optaget af Egnens historiske Minder, en glimrende Fortæller om gammel Sæd og Skik, og fra ham arvede Sønnen den Forstaaelse og Respekt for Overleveringens Værdi, den hjertelige Samfølelse gennem Blodets Baand, der senere gav hans kulturhistoriske Forfatterskab en mærkelig fortrolig Tone.

Møller blev Student fra Fredericia 1884, cand. med. 1891 og kom 1. Dec. 1893 til Kalundborg, hvor han fik sin Livsgerning og satte saa dybe Spor paa næsten alle Kulturens Omraader, at hans Navn aldrig vil gaa i Glemme.

Han blev en dygtig Læge og skabte sig en stor Praksis i Byen og Omegnen. Hans Patienter elskede ham, han var saa omhyggelig, indgød Tillid, og der var næsten ingen Grænser for hans Hjælpsomhed og Medfølelse, naar svær Sygdom, Død eller Ulykke ramte et Hjem. I 43 Aar var han Læge i Kalundborg, siden 1915 tillige Kredslæge. Først 1936 forlod han Byen og tog Bolig i København.

Det er ikke min Hensigt her at skrive Dr. Møllers Biografi; der var ellers nok at skrive om: hans Arbejde for at modernisere Byens Skolevæsen, hans Indsats som Hygiejniker, hans politiske Arbejde som en af Pionererne for det radikale Venstre, hans grundlæggende Arbejde for Byens Bibliotek og for Museet i Lindegaarden.

Nej, min Tanke var blot at skrive nogle Mindeord til vor gamle Formands Ære, og derfor vil jeg her holde mig til de to Emner, som staar Historisk Samfund nærmest: hans Arbejde for Museet og hans kulturhistoriske Forfatterskab.

Paa sine Landture, først i Doktorstolen fastspændt i en stiv Bondevogn, senere i sit eget Hestekøretøj, lagde

Møller snart Mærke til, at Røsnæs dannede en Kulturprovins med et helt andet Præg end Egnen Øst og Syd for Kalundborg. Der var herude, som undertiden i isolerede Lokalteter, bevaret Sæder og Skikke især med Hensyn til Dragter og Boligindretning, som vidnede om høj Ælde og om Bøndernes Trofasthed over for Traditionen. Her var en gammel Bondekultur ved at uddø, og Dr. Møller blev straks grebet af Interesse for at faa bevaret saa meget som muligt, inden det blev for sent. Der var altsaa Brug for et Museum til de gamle Sager og for et »Historisk Samfund«, der kunde tage sig af de gamle Folks Fortælling om tidligere Tider.

Begge disse Opgaver blev løst i 1906—07. Tanken om et »Historisk Samfund« kom fra Odsherred, hvor et saadant blev stiftet 1905; det blev saa udvidet til at omfatte hele Amtet, og paa det stiftende Møde i Holbæk 15. Febr. 1906 indvalgtes Dr. Møller i Bestyrelsen; han var nu den sidste, der var tilbage af vor Forenings Stiftere.

Historisk Samfunds første større Møde holdtes i Kalundborg, hvor Dr. L. Moltesen talte, og efter et Besøg i Kirken gik mange af Deltagerne hen til Lindegaarden, hvor Arch. C. M. Smidt forklarede de Udgravninger, som han nylig havde foretaget her og i Lindevænget. Den gamle Gaard var jo solgt til Nedrivning, saa der kunde udstykkes Grunde til Villabebyggelse, men da der skulde graves ud til Kælder til den første Villa, stødte man paa svære Fundamenter til Esbern Snares Borgmur. Nationalmuseet foretog nu en større Undersøgelse, og det lykkedes Dr. Møller, Boghandler Elling og andre gode Borgere at skabe saa stor Interesse for Bevaringen af Lindegaarden og dens Omgivelser, at »Foreningen til gamle Bygningers Bevaring« tog Sagen op, og da der skulde handles hurtigt, købte Formanden, Etatsraad Bestle, Gaarden i September 1907, istandsatte Hovedbygningen og udstedte 1911 Gavebrev paa den til Nationalmuseet.

Dr. Møller var straks klar over, at her var Mulighed for

at skabe et Museum; allerede 1907 fik han paa et Møde, hvor Mag. art. Chr. Ax. Jensen talte, nedsat et Udvalg, der skulde arbejde med Sagen, og den 26. Marts 1908 kunde man holde stiftende Generalforsamling, hvor Møller naturligtvis valgtes til Formand, og den 16. Juli 1910 aabnedes »Kalundborg og Omegns Museum« i tre Stuer i Lindegaarden. Det er altsaa i Aar 40 Aar siden.

De tre Stuer blev snart til flere, Museet voksede Aar for Aar, og naar Møller vendte hjem fra sine Sygebesøg paa Landet, havde han ofte Vognen fuld af gamle Sager, som han havde reddet ude hos Bønderne. Efter en stor Udvidelse i 1932 raadede Museet over 23 Lokaler. Utallige Timer af sin sparsomme Fritid har Møller ofret paa sit kære Museum, og hans er Æren for, at det i Dag har Navn ud over hele Norden som et af de bedste Provinsmuseer, i videnskabelig Henseende hvilende paa de store og lykkelige Indsamlinger, som Møller foretog paa Røsnæs til Oplysning om Halvøens Dragt- og Boligskikke, og paa de talrige og værdifulde Publikationer, hvori han gjorde Materialet fra Museets Samlinger til Genstand for en videnskabelig Undersøgelse ud fra kulturhistoriske Synspunkter.

Ubegribeligt, at den travlt optagne Læge, der foruden sin Praksis havde saa mange Hverv at varetage, har kunnet efterlade sig saa stor en litterær Produktion! En Produktion, der spænder fra Skolehygiejne, Biblioteksvæsen, Medicinalhistorie og Socialmedicin til Arkæologi, Kulturhistorie, Topografi og Museumsvæsen.

Hvor har han været flittig! Sent ud paa Aftenen, ja ofte langt ud paa Natten lyste Lampen i hans stille Konsultationsværelse derude paa St. Jørgensbjerg.

En Fortegnelse over alle hans Arbejder vil jeg ikke være i Stand til at bringe her, men jeg vil nævne de Afhandlinger og Bøger, som han publicerede gennem Historisk Samfund.

I Aarbøgerne 1914 og 15 gav han i Afhandlinger *Boligskik i Kalundborgegnen i ældre Tid* vigtige Oplysninger,

især om Stuehusets Indretning og »Bondestuen«s Møblering paa Røsnæs og paa den anden Side af Kalundborg. I 1919 og 20 bragte Aarbøgerne nogle »Meddelelser fra Kalundborg og Omegns Museum«, nogle førstehaands Studier over Ting som i 1919 »Offerfund« af Flintøkser, »En Tordensten« (Øksen som Amulet og Fetisch), »En Amulet« (et Krucifix i en østerrigsk Soldats Tornister), og i 1920 »Kærestegaver« (Manglefjælle, Banketærskler, Hosebaandsvæve, Vindepinde) og Læreklude (Navneklude o. l.). Efter at Møller havde begyndt at udsende trykt Aarsberetning fra sit Museum, holdt han op at skrive disse værdifulde smaa Meddelelser i vore Aarbøger.

I 1924 bragte Aarbogen Møllers »Kalundborg Kirke«, en Vejledning for besøgende, udgivet som Særtryk til Forhandling i Kirken og genoptrykt i Aarbogen 1940.

Hans smukkeste Bog, »Folkedragter i Nordvestsjælland«, udsendtes i 1926 af »Danmarks Folkeminder« og vort hist. Samfund i Fællesskab. Et dybtgaaende Studium over Dragtmoderne i de danske Landsdele og ude i Europa ligger til Grund for denne Bog, hvori naturligvis de mærkelige Dragtskikke ude paa Røsnæs er gjort til Genstand for særlig indgaaende Omtale.

Knap var Dragtbogen med Bodil Møllers smukke Tegninger færdig, før Møller var i fuld Gang med et nyt Hovedværk: »Fester og Højtider i gamle Dage, Skildringer fra Nordvestsjælland med Forsøg paa Tydninger«, udsendt af Historisk Samfund i 4 Leveringer 1928—29—31—33 og derefter i Boghandelen i 2 Bind, et Hovedværk i nordisk etnologisk Litteratur, hvilende paa et fortroligt Kendskab til Folkeminder her fra Nordvestsjælland og paa et omfattende Studium af europæisk folkloristisk Litteratur.

Hans tredie Hovedværk, »Moder og Barn i dansk Folkeoverlevering«, udsendtes 1940 af »Danmarks Folkeminder«.

Under den tyske Besættelse bad jeg Dr. Møller skrive en indledende Artikel i Aarbogen 1941, om hvad Hjemstavn og dens Minder betyder for os i onde Tider. »Vor

«Hjemstavn» er en ypperlig Oversigt over Nordvestsjællands Historie med en god Karakteristik af Befolkningen herude; en Artikel, som fortjener at læses paany.

I samme Aarbog skrev han første Del af »*Lindegaarden i Kalundborg*, dens Historie og dens Ejere«, afsluttet i Aarbogen 1942 og udsendt i Særtryk.

I Aarbogen 1943 skrev Møller en lille Artikel: *Om Maa-len og Signen*, ud fra Episoder, der staar i Kalundborg Kirkebog 1718.

Hans sidste Bidrag til Aarbøgerne findes i 1946, *Historisk Samfund ved en Milepæl*, en Lykønskingsartikel i Anledning af Foreningens 40 Aars Fødselsdag.

Men foruden disse mange Bidrag har Dr. Møller i vore Aarbøger skrevet Mindeord over følgende: Dr. Folmer Dyrland (1919), Karoline Graves (1932), Kbmd. Ole Lund (1933) og Lærer M. I. Mathiassen, Mullerup (1939).

Et af hans sidste Arbejder var den meget fornøjelige Artikel i »Jul i Kalundborg« 1949: Nogle Erindringer fra Kalundborg. Men han arbejdede i sine sidste Leveaar paa sin sidste store Bog: *Slangen som Lægekunstens Symbol*. Saa aandsfrisk og flittig var den gamle Kredslæge, at han endnu i sit 83. Aar kunde tage en Opgave op, som krævede et vældigt Overblik over den videnskabelige Litteratur om saa specielt et Emne! Han naaede ikke at se Bogen trykt, men den vil sandsynligvis blive udsendt nu som et sidste Æresminde over en tro Tjener af Asklepios.

Dr. Møller var Medlem af Historisk Samfunds Styrelse fra 1906 til 5. Dec. 1936, altsaa i over 30 Aar, deraf som Formand fra 1927—36. Den Del af vort Arbejde, som interesserede ham mest, var Redaktionen af Aarbogen; i mange Aar sad jeg i dette Udvalg sammen med ham og Højskoleforst. Povl Hansen, Vallekilde, og jeg tør sige, at naar et Manuskript kom tilbage til mig efter at have været til Bedømmelse hos de to, saa var det grundigt vurderet. Mine to Kolleger var yderst forskellige Personligheder, men i een Ting var de enige: Aarbogens Artikler skulde

være skrevet i et klart og letlæseligt Sprog, Dokumenter og andet Arkivmateriale skulde refereres og bearbejdes, men ikke gengives ordret, og endelig krævedes det, at Forfatteren skulde opgive sine Kilder. Hvor kunde Møller være skarp over for alt uægte og upaalideligt, al den tynde Snakkesalighed, som dækker over Tomhed og Forlorenhed.

I Styrelsen havde vi det bedste Samarbejde i Møllers Formandsperiode, og det var os alle en Sorg, at han maatte nedlægge sit Hverv, da han rejste fra Kalundborg.

I 1931 fik Dr. Møller Ridderkorset, 1941 Sølvkorset. 1934 modtog han Den Hielmstjerne-Rosencroneske Stiftelses Prisedaille.

Det skal ogsaa nævnes her, at Møller var blandt Stifterne af »Dansk kulturhistorisk Museumsforening« og dens første Formand fra 1929 til 46 og var Æresmedlem baade af denne Forening, af »Dansk historisk Fællesforening« og af vort historiske Samfund.

— For halvtreds Aar siden var der endnu Idealister til, morgenglade Aander, som grebet af store Ideer løftede Faklen højt og lyste for os, saa vi ikke blot saa de kummerlige Forhold i og om os, men ogsaa Vejen fremad mod større Maal, mod Kundskab, Retfærdighed og Lykke, Idealister, som efter et brydsomt Dagværk havde Kræfter og Mod til i den sparsomme Fritid at gøre et stort Arbejde for en god Sag uden Tanke for Ære eller Penge, varmhjertede Idealister, der maatte kæmpe mod Kulde, Ligegyldighed, Snæversynethed og Dumhed, men som altid holdt Vaabnene blanke og sigtede højt.

En saadan Fakkeltbærer var J. S. Møller. Men hans Fakkel lyste ikke blot mod nye Veje fremad, han lod den ogsaa kaste sit Skær tilbage over de mørke Stier, som tidligere Slægter har traadt, han kastede Lys over deres Liv og Tro, saa vi oplevede deres Glæder og anede deres Angst og følte, at vi var af samme Rod.

Naar Faklen slukkes, føler vi Mørket og Kulden.

Ære og Hæder over den gamle Kredslæges Minde!

Albert Thomsen.